

pszichológiai játszmáinkon túllépve próbáljunk meg eljutni a szeretet krisztusi motivációjára.

Az *Örömhírnök vigasztalásai* című rész mindkét írása Izajás idézetet vesz alapul, és párhuzamot von a babiloni fogságban sínylődő választott nép és saját helyzetünk között, melyben örömhírt hirdet a próféta. Az első elmélkedés arról tanúskodik, hogy Isten valódi táplálékuk elégit meg minket, és mindezt teljesen ingyenesen teszi — nem is helyes, ha adok-kapok viszonyként kezeljük Vele való kapcsolatunkat. A második írás a múlt sebeitől szenvedő, a jelen nincstelenségétől szenvedő választott nép, illetve kereszténység számára ad bátorítást, támpontot: a jövőnk, a jövődő életünk záloga egyedül Isten. Végül a kötet záró elmélkedése az ároni áldás elemzését tartalmazza, hangsúlyozva az Úr áldására való folyamatos rászorultságunkat.

Talán nem mellékes szempont, hogy egyszerűen jó kézbe venni a könyvet, belefér egy kabátzsebbe, bárhová magunkkal vihetjük, így akár utazás, várakozás közben is elolvashatunk egy-egy rövid elmélkedést, melyek napunk lelki táplálékává válhatnak. Nem bő lére eresztett, elvont, filozofikus szentbeszédekkel van ugyanis dolgunk, hanem az igazi örömhír ékes megfogalmazásával. A külszínt a szövegek retorikailag kifogástalan, csiszolt, szinte lírai, magával ragadó stílusa, míg a belbecst a szentírási szövegek értő olvasata, a személyesség, az érintettség (rólunk szól, életünk tapasztalatairól), a reális szemléletmód, számos gondolat újszerűsége és elsősorban az Isten jelenlétéről való hiteles tanúságtétel adja. (*L'Harmattan*, Budapest, 2009)

BORBÁS PÉTER

OROSZ GÁBOR: IDEGEN MELTÓSÁG A preimplantációs genetikai diagnosztika és az emberi méltóság elvé a teológia kontextusában

Hans Jonas írja, hogy hagyományos etikai elgondolásaink alaptalanokká váltak: mindennapi életünk átláthatatlanná bonyolódásával, valamint a tetteink által elindított ok-okozati láncok követhetlenné válásával az emberi cselekvés természete megváltozott. E probléma egyszerre jelentkezik az ökológiai katasztrófa fenyegető közelségének, illetve a modern genetika szédítő sebességgel elért újabb és újabb, az emberi élet kezdetét és végét érintő eredményeinek nyomán. Habár az ökológiai irányultságú etika témájában kezdődött élénk vita újabb keletű, a bioetika kérdésköre szinte egyidős a legelső genetikai kísérletekkel. E diskurzus egy kitéüntetett területét, a

probléma teológiai vonatkozásait teszi vizsgálatának tárgyává Orosz Gábor új könyvében.

A szerző erős képpel kezd: az épp elmúlt század genetikai forradalmának ikonját, Dollyt, a klónozott juhot állítja párhuzamba a keresztény szimbolika áldozati bárányával, a megváltó Krisztus jelképevel (13.). A talán provokatív metafora jelzi a probléma kettősségét: az ember megszabadulásának ígéretét, valamint áldozattá válásának veszélyét. A kétségkívül feltoluló izgalmas, ám sokszor szertefutó kérdésfelvetések helyett azonban a kötet szorosra veszi tematikáját, s elsősorban a bioetika teológiai vitájába kapcsolódik, nem feledeve az ezzel párhuzamosan zajló szekuláris vitát sem.

Orosz Gábor könyve első részében felvázolja az alapvető dilemmákat tudomány és erkölcs véglegesen megváltozott viszonyáról, majd az *emberi méltóság* — e kötet kulcsfogalmául is szolgáló — kifejezését járja körbe. Első közelítésében a fogalom használhatóságát mérlegeli, s Martin Buber mondatának („...ember és ember között az analitikus, a redukív és a deduktív szemléletmód uralkodik”) felidézésével (20.) jelzi, mennyire kiterjedt és súlyos öröksége van e fogalom jelentés-áryalatainak a teológiai diskurzus számára, főként a modernis eszméisége nyomán. Az emberi méltóság fogalmának jogi és etikai síkjait inspiráló módon, összefogott tárgyalásmódban elemzi a szerző, ezután pedig a kötet fókuszába helyezett preimplantációs genetikai diagnosztika (PGD), valamint prenatális diagnosztika (PND) meghatározását adja, illetve az alkalmazásukkal kapcsolatos etikai dilemmákat, érveket és ellenérveket, valamint különböző megközelítéseiket veszi sorra (32–79.). E rész kisé orvosi irányultságú, ám közérthető hangvétele segít megérteni az eljárások alapvető mozzanatait, illetve az alkalmazásuk mérlegelésével felvetődő etikai és teológiai problémákat. Széles panorámát nyújt az épp zajló párbeszéd állásáról, főbb pontjairól, ám sejtjük, ez még csak az előjáték.

A könyv legizgalmasabb felvetései a következő fejezetben kerülnek sorra, melyben a szerző Helmut Thielicke (1908–1986) protestáns teológus elgondolását, az *idegen méltóság* (*dignitas aliena*) teológiai paradigmáját ismerteti (talán túl röviden), és próbálja összhangba hozni addigi töprengésének eredményeivel (80–101.). 20. századi gondolkodóként Thielicke meghatározó alapélménye volt az európai kultúrkörben kiteljesedett szekularizáció, melyet egyháza krízisként és kihívásként élt meg. Ezért olyan méltóság-meghatározást keresett, mely egyszerre nyújt védelmet az ember embersége számára (ne fedjük, épp nemrég zajlottak a holokauszt rémtettei), felel a kereszténység szellemi kihívásaira, s szót ért az emberi méltóságról folyó szekuláris párbeszéd szereplőivel is. Thielicke tehát az ember idegen

méltóságát Istentől kezdetben neki ajándékozott méltóságként jellemzi, dinamikus önazonosságként írja le (erős meghatározottság a bűnbeesés múltbeli eseménye, illetve a beteljesedés jövőbeli megtörténte által), valamint megpróbálja függetlenné tenni mindattól, amit az ember élete során *magáénak* mondhat. Ez utóbbi merész állítás, mely mintha szemben állna az ember méltóságát annak valamilyen tulajdonságából avagy elidegeníthetetlen jogából levezető elképzelésekkel. Thielicke elképzelése emellett fontos dilemmákat hoz felszínre: perszonalista hangoltságú elgondolása első látásra ütközni látszik egyfajta reláció-ontológiai emberkép kidolgozásának igényével, s ez utóbbi igény pedig komoly nehézségeket ébreszt a katolikus teológiai gondolkodás hagyományosan szubsztancia-ontológiai színezetével összevetve. A határszituációban állás (Karl Jaspers nyomán) mint alapvető emberi tapasztalat hangsúlyozásával Thielicke szilárd megalapozást kíván nyújtani a keresztény emberkép korszerű újrafogalmazásához, ugyanakkor az elgondolás kompromisszumkészségét szeretné kifejezni az emberi méltóság nem-keresztény diskurzusában részt vevő szellemi vonulatok iránt is. Egy határon túl azonban a választás elkerülhetetlen, s Thielicke — nem meglepő módon — saját egyházának tanítását választja: az idegen méltóság gondolatában erősen épít az ember preegzisztens voltának (100.), valamint a földi élet utáni létezésének keresztény elképzelésére.

Különös, inspiráló, s egyben sok kritikára okot adó kifejezés az idegen méltóság „idegen” volta (101.). A modernitás embere számára szokatlanul hangzik, s talán negatív jelentés-asszociációkat mozgat meg e jelző. Szólhat egyrészt valamilyen exkluzivitásról (és sokak ebből való kizárásáról), ugyanakkor valami radikálisan *külső* meghatározottságról, mely szemben áll a modern emberkép benső irányultságú és empirikus vizsgálat tárgyává tehető önazonosság-felfogásával. *Idegenül* hangzik ez az „idegen” a keresztény ember számára is, s ha Thielicke az ember–Isten relációból vezeti le kulcsfogalmát, könnyen arra gondolhatunk, talán megfontolandó lehet a(z Istentől) *kapott (ajándékozott, adott) méltóság* kifejezése. Thielicke inspiráló elképzelése az ember idegen méltóságáról mindezzel együtt fontos gondolati újdonságokkal szolgál az eddigiekben felvetett problémák megoldásához, s egy olyan új, átfogó teológiai paradigma kialakulásának lehetőségét hordozza, melyben egyaránt megférne a keresztény egyházak közös gondolkodása, valamint a nem-keresztény bioetikai diskurzusba való bekapcsolódás igénye.

Jó meglátás, és feltétlenül üdvözlendő törekvés Orosz Gábor részéről a thielickei elgondolás

mint teológiai keret-paradigma alkalmazása a keresztény egyházak közti bioetikai párbeszéd főbb problémáinak artikulálására, mely a remények szerint akár egy közös, ökumenikus álláspont kidolgozása felé is mutathat (134.). Mivel azonban a szerző fontosnak tartja fenntartani a nem-keresztény elképzelésekkel való nyitott párbeszéd szempontját is (s jogosan teszi ezt), lényeges kihangsúlyoznunk: ez esetben egy legalább két szálon futó, és sok esetben egymástól elkülönülő *kettős párbeszéd* részesei vagyunk, melyeknek hangvétele, szempontjai csupán nagy óvatossággal adaptálhatóak egymás diskurzus-tereihez. Magyarul: nagy bölcsességet kíván a keresztény embertől, hogy kettős párbeszéde ne váljon *kettős beszéddé*. Itt azonban talán még nem is tartunk: a könyv kitűnő megalapozás e kiterjedt diskurzus bizonyos területeinek újakezdésére, s főbb téziseinek továbbgondolása segíthet minket abban, hogy legalább részben válaszokat találjunk a kötet fülszövegében olvasható *félelmetes „vagy...”* hitünk szerinti folytatására, miközben nem feledjük: *Coram Deo*, azaz Isten előtt állunk mindvégig. (L'Harmattan, Budapest, 2009)

PAKSA BALÁZS

A CISZTERCI REND MAGYARORSZÁGON ÉS KÖZÉP-EURÓPÁBAN

2002 októberében indította útjára a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának Történettudományi Intézete a magyarországi szerzetesrendek történetével foglalkozó konferenciasorozatát. A ferences, jezsuita, domonkos és pálos rendeket tárgyaló szimpóziumokat követően 2005. november 7–8. között került sor a Ciszterci Rend Zirci Kongregációja és az egyetem Történettudományi Intézetének közös szervezésében Piliscsabán a rend itthoni és közép-európai működését tárgyaló tudományos találkozóra. A konferencia kötete, melyet Guitman Barnabás szerkesztett, 2009-ben látott napvilágot a PPKE BTK Művelődéstörténeti Műhelyének gondozásában.

Bán Elizeus (OCist) bevezetője nyitja meg a kötet négy nagy témakörbe válogatott írásait. Az előadásában taglalt kérdés, vagyis napjaink ciszterci lelkiségének mibenléte, egyben felhívás is a közös metszéspont keresésére a konferencia sokszínű témavilágában. Ezt követi a kötet első tombje („A ciszterci lelkiség múltja és jelene”), melynek szerzői kivétel nélkül monasztikusok, mint Szathmáry Ágnes (OCist), Horváth Olga (OCist) vagy Zakar Ferenc Polikárp (OCist).